

APTALLIK ÜZERİNE*

ROBERT MUSIL (1880-1942), Avusturyalı romancı, öykücü ve deneme yazarı. Babasının isteğiyle makine mühendisliği öğrenimi gördü, ancak daha sonra psikoloji alanında doktora yaptı. Henüz 26 yaşındayken yayınlanan *Genç Törlless* romanıyla eleştirmenlerin dikkatini çekti. Kütüphaneci ve editör olarak çalıştı. Birinci Dünya Savaşı'nda askere alındı ve İtalya cephesinde görev yaptı. Nazilerin iktidara gelişinin ardından kitapları Almanya ve Avusturya'da yasaklandı, eşiyle birlikte Zürih'e kaçmak zorunda kaldı. 1921'den, hayatını kaybettiği 1942'ye kadar büyük romanı *Niteliksiz Adam* üzerinde çalıştı; ilk cildini 1930'da yayınlasa da kitabı tamamlayamadı. Musil, hiç kuşkusuz, yalnızca Almancanın en büyük yazarlarından biri değil, aynı zamanda modern romanın en önemli temsilcilerindendir.

Robert Musil

Aptallık Üzerine

Türkçesi: Didem Ürker

Deneme

HANIMLAR VE BEYLER!

Aptallık hakkında konuşmaya kalkışan kimse, bugün pek çok yönden zarar görme tehlikesiyle karşı karşıya kalır: Kibirli biri olarak, hatta günümüzde yaşanan gelişmeye ket vuran biri olarak bile yaftalanabilir. Yıllar önce şöyle yazmıştım: “Aptallık; ilerlemeyle, kabiliyetle, umuda veya iyileşmeyle tıpa tıp benzer olmasaydı kimse aptal olmak istemezdi.” Bunu 1931 senesinde demiştim ve hiç şüphesiz o günden bu güne dünya ilerleme ve iyileşme göstermiştir! Böylece akıllara hemen şu sorunun gelmesi kaçınılmazdır: Aptallık tam olarak nedir?

Bir yazar olarak aptallığı çok uzun zamandır tanıdığımın dikkatinizden kaçmasını istemem, hatta bazen kendisiyle meslektaşça bir ilişki kurduğumu bile söyleyebilirim! Gözlerini edebi bir eserde açan insan kendisini neredeyse tanımlanamaz ve her türlü biçime bürünebilen bir dirençle karşı karşıya bulur: Örneğin bu direnç, kontrol edilemez mesafeleri hedef almaya alışmış bir edebiyat tarihi profesörünün şu anda hedefini feci şekilde ıskalamasına verdiği ağırbaşlı tepki gibi kişisel ya da Tanrı'nın bizlerin kolayca anlayamayacağı lütfuyla insan dilini sesli film yapımcılarına da bahşettiği günden beri eleştirel yargının ticari yargıya dönüşmesi gibi son derece genel bir kılıkta olabilir. Bu tür olguların daha fazlasını daha önce bir iki yerde anlatmıştım ancak bunu tekrarlamaya veya tamamlamaya gerek yok (ve görünen o ki bugün her şeyin büyümeye olan eğilimi nedeniyle bu olanaksız da olurdu). Şunu vurgulamak yeterli olur ki bir halkın sanattan uzak yapısı sadece kötü zamanlarda ve kaba bir şekilde değil, aynı zamanda iyi zamanlarda ve her biçimde kendini belli eder; öyle ki baskı ve yasaklar fahri doktorluktan, akademik atamalardan ve

ödül törenlerinden yalnızca derece bakımından farklıdır.

Her daim sanat sevgisiyle övünen bir halkın sanata ve ince ruha karşı olan bu çok yönlü direncinin aptallıktan başka bir şey olmadığını, belki aptallığın özel bir biçimi, belki özel bir sanat veya duygu aptallığından başka bir şey olmadığını düşünmüşümdür; ne şekilde olursa olsun kendisini, estetik düşkünlüğü olarak adlandırdığımız şeyin aynı zamanda bir estetik aptallığı olmasıyla ifade eder ve bugün bile bu fikirden caymak için çok da neden göremiyorum. Tabii ki sanat gibi tümüyle insani bir arzunun biçimsizleştirilmesinin sorumluluğu tamamen aptallığa atılamaz; özellikle son yıllarda yaşanan deneyimler, çeşitli karaktersizlik türlerinin de bunda bir rol oynadığını göstermiştir. Diğer taraftan aptallığın akılla, sanatın da duygularla ilgili olduğu öne sürülerek, aptallığın burada hiç rolünün olmadığı iddia edilemez. Bu bir yanılgı olurdu. Estetik zevkin kendisi bile hem bir yargı hem de bir duygudur. Müsaadenizle, Kant'tan ödünç aldığım ve kendisinin estetik yargıgücü ve beğeni yargısından bahsettiği bu büyük formülü sizlere ha-

tırlatmakla kalmayıp aynı zamanda çatışkılarını da tekrarlamak isterim:

Tez: Beğeni yargısı, kavramlara dayanmaz; dayansaydı o zaman tartışmaya (ispat yoluyla karar verme) açık olurdu.

Antitez: Kavramlara dayanır; dayanmasaydı o zaman münakaşaya (fikir birliği için uğraşma) bile açık olmazdı.

Şimdi şunu sormak istiyorum: Politika-nın ve hayat karmaşasının temelinde de açıkça benzer çatışkıya sahip bir yargı yer almıyor mu? Ayrıca, yargı ve aklın olduğu yerde onların ablaları ve küçük kız kardeşleri de, yani aptallığın çeşitli şekilleri de beklenemez mi? İşte aptallıklar her yerdedir! Rotterdamlı Erasmus'un, büyüleyici ve bugün bile tazeliğini korumuş olan eseri *Deliliğe Övgü*'de yazdığı gibi: Belli aptallıklar olmasaydı insan dünyaya bile gelmezdi!

* * *